

BALOGH REGINA JULIANNA¹**A közlekedési rendszerek lehetséges szerepe a rendkívül helyzetek felszámolásában****The role of the transport system in the case of crisis management****Absztrakt**

Napjaink kihívásai új feladat elé állítják a védelmi rendszerünket is. A biztonságot veszélyeztető rendkívüli események kezelése össztársadalmi feladat, szerepe van benne a védelmi szerveknek, a közigazgatásnak és az állampolgároknak egyaránt. A végrehajtáshoz több ágazat bevonására is szükség van, így a közlekedésre is jelentős szerep hárul. Felmerül a kérdés, hogy egy-egy veszélyeztető tényező milyen kárterületet eredményez, és a kárelhárítás, kárfelszámolás feladatainak megoldásában milyen szerepe lehet a közlekedésnek. A cikkben a szerző megvizsgálja a kárterületen végzendő feladatokat három biztonságot veszélyeztető tényező, a katasztrófák, a terrorcselekmények és a nagyjelentőségű járványok vonatkozásában, és elemzi, hogy a közlekedésnek ebben hogyan kell közreműködni.

Kulcsszavak: közlekedés, katasztrófa, migráció, járvány, rendkívüli helyzetek, biztonság, veszélyek

Abstract

Emerging challenges give us every day more and more work to do to be able to keep up our protection system(s). Managing hazardous crisis (or vis major) events is a common duty for the society, including dedicated protection/defence services, public administration and civilians, as well. To carry out tasks in this field of management, it takes to involve more sectors. Indeed, transportation is one of the key stakeholders in this matter. What are the potential damages of particular hazard elements, and what could be done within the transportation infrastructure during

¹Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz hallgató – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD. student, E-mail: balogh.regina@gmail.com ORCID-kód: orcid.org/0000-0001-7070-0676

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

damage control and elimination of remaining disturbance? These are the questions, now, let us see some answers.

The author in this article will observe and categorize the tasks to be done in the field during crisis events for three particular types of crisis: (natural) disasters, terror attacks and epidemics. The article will also analyse the role of transportation and how it cooperates with other entities.

Keywords: transportation, (natural) disaster, migration, epidemics / publichealth events, extraordinary events, safety/security, hazards/risks

BEVEZETŐ

A közlekedés az ember életére közvetlenül hatással van. Kihat az emberi kapcsolatokra, a gazdaságra, a biztonságra, és a környezeti eseményekre egyaránt. Amikor a közlekedési rendszerben bármilyen zavar keletkezik, az a termelésben, a politikában, de a társadalom minden szegmensében megjelenik. A védelmi szervek működése, a feladataik elvégzése, így a veszélyhelyzetek kezelése is elképzelhetetlen a közlekedés nélkül. A haderő rendeltetésének betöltéséhez, illetve az ország védelmének ellátásához, a rendvédelmi rendszer működtetéséhez is elengedhetetlen szerepe van. Felmerül a kérdés, hogy a normál jogrendtől való eltérés során, azaz a különleges jogrendi időszakokban mennyire tud a normál körülmények között egyébként megfelelően működő közlekedési rendszer megfelelni. További kérdés, hogy milyen kihívások jelentek meg napjainkban, amelyek olyan helyzeteket teremthetnek, amelyek megoldásához a közlekedési rendszerre is újabb terhek hárulnak? A békeidőben a fegyveres erő létszáma és eszközállománya csökken, vagy stagnál, de fegyveres cselekmények vagy háború esetén növekszik, és meg kell felelnie a megváltozott követelményeknek. A katasztrófavédelem állománya normál időszakban saját járműveivel oldja meg a feladatokat. Veszélyhelyzet esetén szükség lehet más eszközök bevonására is. Felmerül a kérdés, hogy ennek milyen hatása lesz a közlekedésre, és az alágazat képes lesz-e ellátni a többlet-feladatokat.

E cikkben vizsgálati célul tűztem ki, hogy elemezem az állampolgárok és az ország életére veszélyt jelentő események közül a katasztrófákat, a migrációból eredő esetleges veszélyeket, valamint a járványok következtében kialakult rendkívüli helyzet következményeit. Bemutatom a közlekedési rendszert, és a különböző alrendszerének kapcsolatát egymáshoz és a védelmi feladatokhoz, továbbá a lehetséges szerepét a kárterületen végzendő feladatok ellátásában. A témaválasztás aktualitását az adja, hogy az elmúlt időszakban megnövekedett a veszélyeztető tényezők száma, és megváltozott a jellegük. Gondoljunk például a migrációra, a rendkívüli időjárási jelenségekre stb., és ez a téma tudományos kutatását, és újabb tanulságok, következtetések levonását, valamint új megoldások kialakítását teszi szükségessé. Kutatásom során a témához kapcsolódó szakirodalmi források rendszer-szemléletű áttekintését és elemzését alkalmaztam, valamint az induktív következtetési módszert. A következtetéseket a gyakorlatból vett példákkal támasztottam alá. Kon-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

zultáltam és szakmai megbeszéléseket folytattam a szakterületen dolgozó szakemberekkel, és a tőlük kapott információkat beépítettem a következtetéseimbe. Alapvetéseim a következők voltak:

Hazánk biztonsági helyzetét tekintve nem sorolható a legveszélyeztetettebb országok közé, de nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy napjainkban megnövekedett az állampolgárok biztonságát veszélyeztető helyzetek száma. A biztonság alapvető értelmezése, kérdéskörének vizsgálata során az elmúlt években a terminológiai megközelítése megváltozott. Mint fogalom, korábban szorosan kapcsolódott az ország katonai védelméhez, gyakran le is szűkült erre. Később pont a katonai védelemmel kapcsolatos aspektusa került perifériára a kutatásokban, addig a szélsőséges gondolatig is eljutva, hogy nincs szükség hadseregekre, mivel a kétpólusú világrend megszűnésével a fegyveres védelem nem központi kérdés, hiszen nem várható háború. A napi események, és az elmúlt időszak változásai azonban bizonyították, hogy a katonai védelem ugyan olyan fontos és szükséges, mint a biztonságunkat szavatoló egyéb védelmi terület. A biztonság mára átfogó értelmezést kapott, melynek lényege, hogy több komponensű, és minden összetevője fontos. Az egyik terület, a környezeti biztonság, melynek alapvető feltétele, hogy a veszélyeztető tényezők száma minél alacsonyabb legyen (megelőzés), valamint, hogy minden eszköz, módszer a rendelkezésre álljon a rendkívüli helyzetek megoldásához, ha azok minden megelőzés ellenére bekövetkeznek (felkészülés). A környezeti biztonság megteremtésében nem csak a védelmi szervek működnek közre, hanem ösztársadalmi feladat, melynek megoldásában a közlekedési rendszernek is szerepe van. Ez a szerep kétirányú: egyrészt a rendkívüli események következtében jól karakterizálható kárterületek alakulnak ki, ahol a károk felszámolásához, az emberi élet védelméhez szükség van a közlekedési rendszer bevonására. Másrészt a közlekedési rendszer zavarai, rendkívüli eseményei kiválthatnak olyan helyzeteket, amely veszélyezteti a biztonság többi területét is. Ha ebben a relációban vizsgáljuk a közlekedési rendszert, felmerül a kérdés, hogyan képes részt venni a rendkívüli helyzetek felszámolásában. A körülöttünk lévő veszélyeztető tényezőknek széles a tárháza, és biztonságpolitikai kutatások sora rendszerezi, elemzi ezeket. A cikk terjedelme nem tesz lehetővé mindegyik vizsgálatát, ezért kiemelten a katasztrófák, a migráció és a terrorcselekmények kapcsán kialakult helyzetek, valamint a járványok és a közlekedés relációját elemzem.

1. A KÖZLEKEDÉS ÉS A KATASZTRÓFÁK

A katasztrófák típusait tekintve többféle felosztás létezik. A szakemberek a katasztrófákat intenzitás, kiterjedés, tér- és időkoordináták, eredet, stb. szerint rendszerezik, általában azok kárterületeinek jellemzői alapján.

Egy 2002-es kutatásban például az 1. sz. ábrán bemutatott felosztással találkozunk. Jól látható, hogy e szerint a felosztás szerint az esemény hatáserősségét, és térbeli kiterjedését vették alapul. Minden kategóriánál a szükséges erők, eszközök adják a csoportosítás alapját. Ezek között fontos szerepet játszik a közlekedés és annak minden alágazata.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Hatáserősség szerint			
Relatív katasztrófa	Közepes katasztrófa	Abszolút katasztrófa	
Olyan esemény, amikor a károk mértéke nem nagy, a helyi erők és eszközök alkalmazása elegendő a károk felszámolásához.	A károk nagyobb mértékűek, a következmények teljes felszámolásához a helyi erők és eszközök alkalmazása mellett külső segítség igénybevétele válik szükségessé.	Olyan mértékű természeti vagy civilizációs katasztrófa, melynek következtében az ország anyagi, gazdasági, pénzügyi helyzete megrendül.	
Térbeli kiterjedés szerint			
Nemzetközi méretű katasztrófa	Országos méretű katasztrófa	Térségi méretű katasztrófa	Helyi méretű katasztrófa
Az elhárításra, a következmények felszámolására nemzetközi összefogásra van szükség.	A helyi és a területi mentő- és mentesítő erők lehetőségeit meghaladja a károk felszámolása. A következmények felszámolása és helyreállítása csak országos erőfeszítéssel oldható meg.	A helyi mentő- és mentesítő erők nem képesek a következmények felszámolására, legfeljebb azok megkezdésére. Erőket kell átcsoportosítani az ország más területeiről, a gazdaság jelentős erőit mozgósítani kell.	A bekövetkezett esemény felszámolására a műszaki-technikai- és személyi feltételek adottak, külső segítségre nincs szükség. A katasztrófa nem érinti a társadalom egészét, annak gazdasági alapjait nem rendíti meg.

1. sz. ábra a katasztrófák felosztása. Készítette: Balogh Regina, forrás: [1]

A katasztrófa kialakulásakor a védelmi tervekben meghatározott intézkedéseket kell tenni, meg kell határozni a károk mértékét, a kárterület jellemzőit, és döntést kell hozni a védekezés feladatainak beindítására. Az egyik elsődleges feladat az életmentés, a lakosságvédelmi feladatok ellátása, valamint a kárelhárítás. Ez attól függ, hogy milyen okból alakult ki a katasztrófa, és milyen kárterülete van.

Kárterület az a térben viszonylag jól meghatározható terület, amelyen a kiváltó esemény hatásai érvényesülnek, és fizikai, biológiai, vegyi stb. hatást/hatásokat fejtenek ki,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

amelyek az ott lévő embereket, tárgyakat, környezetet olyan mértékben érintik, hogy azok védelmére összehangolt intézkedéseket kell tenni.

A mentés során végre kell hajtani a kárterület általános felderítését is, a kárhelyek és a kármunkahelyek kijelölését, a tűzoltást, a robbanások megakadályozását. Ezzel párhuzamosan el kell végezni a kárterületen tartózkodók életvédelmével kapcsolatos feladatokat, valamint a károk felszámolásával kapcsolatos műszaki teendőket. [2]

Ezeknek a feladatoknak az elvégzéséhez mindig szükség van a közlekedési rendszer igénybevételére. Ennek konkrét megvalósulását a 4. fejezetben elemzem. Az igénybe vett közlekedési eszközök és képességek származhatnak az állami, önkormányzati szervektől vagy magán érdekeltségű szervezetektől, de az állampolgároktól is. Ebből adódóan az eszközök, technológiák bevonása a feladatokba magas szintű koordinációt, és az érintettek begyakorolt együttműködését igényli, hiszen nem csak állami közlekedési intézmények, szervezetek vannak benne, hanem önkormányzatiak és magán cégek is. A közlekedés, szállítás feladatai, eszközei, a kijelölés és az igénybevétel módja az erre kijelölt védelmi szervek veszély-elhárítási terveiben szerepelnek. A közreműködők gyakorlatain ezek alkalmazását is gyakorolni kell, és az együttműködés különböző formáit. Erre azonban sok esetben nincs elég anyagi eszköz, valamint a magáncégek bevonása ezekbe a gyakorlatokba kapacitáshiány miatt nem mindig eredményes.

2. KÖZLEKEDÉS ÉS A MIGRÁCIÓ

„Az emberiséget már ősidők óta fenyegették különböző veszélyhelyzetek, katasztrófák, erőszakos cselekmények, hatalmi viszályok.”[3] A XXI. században a katasztrófák mellett újra megjelent, és a korábbinál nagyobb jelentőségűvé vált a biztonságot, a lakosságot és az egész országot fenyegető migrációs veszély, melyet napjainkban modernkori népvándorlásként is neveznek, hiszen magán visel bizonyos népvándorlásra jellemző vonásokat is.² Az emberi helyváltogatás vagy vándorlás, és az azzal kapcsolatban érvényesülő társadalmi és gazdasági hatások gyűjtőszava napjainkban a migráció szó lett. Ezt gyakran a közösség megmaradásának kényszere indukálja, ugyanakkor az ártó szándékú cselekmények véghezvitele is lehet a háttérben. [4]

A 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat (Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégia) veszi számba az országban fontosnak tartott értékeket és érdekeket, valamint a biztonsági környezet elemzése alapján meghatározza azokat a nemzeti célokat, feladatokat és átfogó kormányzati eszközöket, amelyekkel Magyarország a nemzetközi politikai, biztonsági rendszerben érvényesíteni tudja nemzeti biztonsági érdekeit. Ezek között a migráció már a kilencvenes évek végétől veszélyeztető tényezőként szerepel. A stratégia kiter a védelem megvalósításának kereteire, eszközeire is, melynek sarkalatos pontja maga a védelmi

² A jelenség sok kutatót foglalkoztat, más-más kontextusban értékeli a kialakult helyzetet, és ennek megfelelően azonosítják a kiváltó okokat és prognosztizálják a lehetséges következményeket. Találkozunk a „migráció, politikai menekültek, népvándorlás, gazdasági migráció, vallásháború” stb. fogalmakkal.

rendszer, melynek működéséhez, feladatainak végrehajtásához sok egyéb mellett, elengedhetetlen a közlekedés.

A migráció, legyen az teljesen békés, a célországot és a tranzit-országokat, azok védelmi rendszerét jelentős próba elé állítja, a területükön létrejöhetnek válságövezetek, illetve szükségessé válhat a menekülttáborok kialakítása. Ha a migráció mértéke meghalad egy adott határt, vagy az általa kialakult problémák megoldása nem megfelelő, zavar keletkezhet az egész ország életében, akár a fogadó állam polgárainak biztonsága is veszélybe kerülhet. A másodlagos hatásai, mint a társadalmi ellenállás, a járványok, a terrorveszély növekedése, megterhelik az adott ország védelmi rendszerét, de a társadalmi, gazdasági folyamatokra is hatással vannak.

A migráció okozta helyzet hazánkban a védelmi rendszer elemeinek, mint a Magyar Honvédségnek, a rendőrségnek, a katasztrófavédelemnek és a védelmi igazgatásnak komoly nehézséget jelent. A feladat- és a hatáskörük bővült, és a feladat-végrehajtás kerekei is megváltoztak. A balkáni térségben felgyülemlett migránstömeg, Magyarországon keresztül kívánt Nyugat-Európába eljutni nemegyszer illegálisan, vagy erőszakot alkalmazva. Szükségessé vált a jelenség jogi háttérének pontosítása. Az országos rendőrfőkapitány és a menekültügyi hatóság vezetőjének kezdeményezésére és a belügyminiszter javaslatára teheti meg a végrehajtó hatalom, hogy akár az egész ország területére kiterjedően is, hogy válsághelyzetet hirdet ki. [5] A folyamatok megfelelően zajlanak, de felmerülhetnek a védelmi szervek fokozott igénybevételét igénylő helyzetek.

A következő ábra összefoglalja a migráció okozta veszélyeztetek esetén jelentkező főbb problémákat.

A migrációval járó jelenségek

- nagy tömegek ellenőrizhetetlen mozgása
- bűnözés
- terrorizmus
- lakosságon belüli feszültség fokozódása
- egészségügyi veszély
- gazdasági nehézségek
- elhelyezési problémák stb.



Képforrás: ClipArt

2. sz. ábra: Migrációval járó jelenségek. Készítette: a szerző, forrás: [6]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

Ezeknek a problémáknak a megoldására a védelmi erők felvonultatásához, a lakosságvédelmi feladatok és a migránsok ellátásával kapcsolatos feladatok végrehajtásához gyakran kell igénybe venni közlekedési, szállítási rendszereket is.

3. A KÖZLEKEDÉS ÉS A JÁRVÁNYOK

Az emberiség történelmén végigvonultak a járványok. Annak ellenére, hogy ezek pusztító hatását – a fejlett közegészségügyi és járványvédelmi intézményrendszernek köszönhetően, valamint a megelőzési szabályok és védőoltások hatékony alkalmazásával – sikerült minimalizálni, a témát vizsgálni kell, hiszen bármikor újabb járványok üthetik fel a fejüket. A pusztító epidémiákkal szemben teljesen kiszolgáltatott ember a védekezésre számos sikertelen, nemegyszer ellenkező hatást kiváltó próbálkozásokat tett. A leggyakoribb reakció a pánikszerű menekülés volt, ami nyilvánvalóan inkább a járvány további szóródását segítette elő, és hasonló következményekkel jártak a vallásos indíttatású védekezések (körmenetek, zarándoklatok) is.³

A mai migrációs helyzet is komoly egészségügyi kihívást jelent, hiszen a menekülttáborokban fertőzések fordulnak elő, továbbá az érkező menekültek hordozhatnak olyan kórokozókat, amelyek ellenőrizetlen körülmények között járványt okozhatnak. „Az Egészségügyi Világszervezet éves kiadványaiban jól nyomon követhető, hogy az úgynevezett indikátor betegségek, mint a HIV fertőzöttség és a TBC elterjedtsége (prevalenciája és incidenciája)⁴ a migráció szempontjából küldő vagy eredet országoknak tekinthető földrajzi régiókban (Afrika, Közép- és Délkelet-Ázsia) sokszorosa ezen betegségek célországokon belüli gyakoriságának (Európai Unió, Észak-Amerika).” [15]

HIV fertőzés előfordulása a felnőttek körében (15-49 kor között (%))					
AFRIKA		ÉSZAK-AMERIKA		EURÓPA	
Közép-Afrikai Köztársaság	4,7	Regionális átlag	0,5	Regionális átlag	0,4
				Németország	0,1
				Egyesült Királyság	0,2
				Svájc	0,4

³ Az Európát évszázadokon át rémületben tartó pestisre emlékeztetnek a szerencsés megmenekülés reményében tett fogadalmak napjainkban is még sok helyen fennálló jelei, a „pestis"- vagy „Szentháromság oszlopok", és ilyen fogadalomból született az évente megrendezésre kerülő, híres oberammergaui passiójáték is.

⁴Prevalencia: epidemiológiai mutató, képlettel leírható, egy adott időpontban, ill. időszakban egy adott populációt érintő megbetegedés előfordulási gyakorisága. Incidencia: az új esetek gyakorisága.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

OK-specifikushalálzási arány fő/100 000 lakos (2009) HIV/AIDS					
AFRIKA		ÉSZAK-AMERIKA		EURÓPA	
Közép-Afrikai Köztársaság	248 (200-296)	Regionális átlag	18 (14-22)	Regionális átlag	19 (15-23)
				Németország	...
				Egyesült Királyság	...
				Svájc	...
OK-specifikus halálzási arány fő/100 000 lakos (2009) HIV/AIDS					
AFRIKA		ÉSZAK-AMERIKA		EURÓPA	
Közép-Afrikai Köztársaság	40 (23-63)	Regionális átlag	2,1 (1,8-2,6)	Regionális átlag	6,9 (5,7-8,3)
				Németország (0,2-0,3)	0,2
				Egyesült Királyság (0,5-0,8)	0,6
				Svájc (0,1-0,2)	0,2

1. ábra: Migrációs szempontjából eredet és célországok mobilitási profilja kiemelt indikátor betegségek szempontjából. Forrás: [7]

A betegségek tekintetében a tuberkulózis okoz a legtöbb problémát. Az emberiség egyharmad része esik át élete során ezen a betegségen, főleg az elmaradott, vagy háborúk által sújtott területeken, de az utazásokkal vagy a migrációval gyorsan átterjedhet a célországok lakosságára is. Az egészségügyi feladatok végrehajtásához az egészségügyi szolgáltatások alkalmazásba helyezése esetén fontos feladat a szállítás mind a humán erő, mind az eszközök vonatkozásában. Mindaddig, amíg Magyarország csak tranzit országnak tekinthető a migrációban, a fenyegetettség kismértékű, de nem kizárható. A jövőben a fentiekben túlmenően nagy problémát jelentenek a külföldről hazánkba jutó egzotikus betegségek, illetve az azokból esetleg kialakuló járványok. A Lassa-láz, a Marburg-vírusok, a majomhimlő illetve a hasonló betegségek bármikor bejuthatnak az országba. 2006-ban a H5N1-es típusú madárinfluenza betegséget is észlelték hazánkban, mely fertőzött vándormadarak útján jutott be Magyarországra, majd megjelent a sertésinfluenza is.

Hazánkban nem ismeretlenek a járványok, de az elmúlt évtizedekben nagyobb járvány nem tizedelte a lakosságot.⁵ Ennek ellenére, a védelmi rendszernek képesnek kell lennie kezelni egy járvány esetén kialakult helyzetet. A több megyére, vagy az egész országra kiterjedő járványok esetére megvannak a hazai és nemzetközi protokollok, melyekben a közlekedés meghatározó szerepet kap. A védelmi tervek országos, megyei és helyi szinten is elkészültek, azok adatbázisában nem véletlenül találjuk az elsők között a szállító vállalatokat, cégeket. A mentőerők belső utasításai is kitérnek a szállítással, közlekedéssel és annak biztosításával kapcsolatos kérdésekre. Felmerül azonban a kérdés, milyen konkrét feladatokra kell számítani, és mennyire lehet igénybe venni ezek megoldásához a közlekedési rendszer egyébként is leterhelt elemeit. A civil cégek vonatkozásában a kapacitáshiány és a profit-orientáltság miatt még nehezebb lehet a bevonásuk a feladatokba. Akik a hivatásuk során ki vannak téve potenciális veszélynek, fontos bizonyos ismeretek elsajátítása, mint a védőeszközök használata és fontossága. A közlekedésben dolgozókat adott esetben bevonják a védelmi feladatokba, így nekik is ismerniük kell az alapvető eszközök, ide értjük a szállító eszközöket is, fertőtlenítésének, illetve a fertőzéstől való védelmének tudnivalóit. A jelenlegi felkészítési rendszernek a jövőben ki kell térnie ezekre a kérdésekre is. Vizsgáljuk meg a közlekedés rendszerét ebből a szemszögből!

4. A KÖZLEKEDÉS RENDSZERÉNEK ALÁGAZATAI

Ahhoz, hogy elemezni tudjuk a közlekedés alkalmasságát a védelmi feladatok megoldásában való részvételre, tekintsük át, hogy milyen a hazai közlekedés rendszere. Feladatkörét tekintve békeidőben az általános személy illetve áruszállítás a fő feladat, a különleges jogrendi időszak alatt feladatköre kibővül a rendkívüli helyzetek megoldásában való részvétellel. A közlekedési rendszer vasúti-, közúti-, légi- és vízi alágazatból áll, illetve ide tartozik a csővezetékes szállítás is. Néhány elemző a hírközlés és informatika területét is ide sorolja.

A közlekedés módjai szerint a következő alágazatok különböztethetők meg:⁶

- közúti közlekedés,
- vasúti közlekedés,
- vízi közlekedés,
- légi közlekedés,
- városi közlekedés,
- csővezetékes szállítás,

⁵I. Miksa, második Habsburg királyunk 1566-ban Európa különböző tájairól összeverődött zsoldos hadsereggel hadjáratot indított Buda felszabadítására. A próbálkozás azonban csúfos kudarcba fulladt. A győri és a komáromi táborban kiütéses tifuszbajjárvány tört ki, a halottak száma 30 000 körülire rúgott. A sereg szétszűllött anélkül, hogy hadi eseményben részt vett volna. A szétszóródó katonák viszont Nyugat-Európában mindenütt elterjesztették az oszmán csapatok által Magyarországra már korábban behurcolt, és itt már endémiás kiütéses tifuszt. A betegséget ekkortól kezdik morbus hungaricus-nak nevezni.

⁶ Dr. Mándoki Péter, Közlekedés és társadalom, 2010. 41. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

— hírközlés és informatika.

Ezek közül az első négyet elemzem.

A KÖZÚTI KÖZLEKEDÉS

A közúti közlekedés az egyik legfontosabb eleme a közlekedési rendszernek, hiszen nem csak az országon belüli közlekedést segíti elő, hanem az országok közötti közlekedésbe is bekapcsolódik. Kis- és közepes hatótávolságú személy-szállításokat lehet vele lebonyolítani, és az egyéb szállítási rendszerbe be nem kapcsolt területek közlekedését könnyedén lehet vele ellátni. A közút szerepe a személy és áruszállításban fontos. Az árufeldolgozás tekintetében a veszélyes, több figyelmet igénylő (például törékeny) valamint a darabáru szállítását látja el. A közút minősége és ezek fejlesztésének igénye akkor növekszik, ha a közúti közlekedési igény növekszik. Európai viszonylatban főként a közúti járművekkel történő áruszállítás kerül előtérbe. A közúti közlekedés előnye, hogy viszonylag gyorsan, kötetlen pályán mozog, az áruszállítás átrakodás nélkül háztól-házig történik. A költségeket tekintve, elfogadható ráfordítással lehet használni. Hátrányait tekintve viszonylag környezetszennyező, magas energia és munkaerő igényű, Az utak éteresztő képességét tekintve szűk.

A VÍZI KÖZLEKEDÉS

A vízi közlekedés a személy-, áru-, valamint a postaforgalom vízen történő lebonyolítása. Mindemellett Magyarországon a vízi közlekedés alapvetően, a turisztikai jellegű igények kielégítésére hivatott. Természetesen a személyszállításban is részt vesz, hiszen a kompok a híddal vagy alagúttal nem rendelkező helyeket fellépő közlekedési problémát könnyedén látja el. Nem szabad elfelejteni, hogy a folyami áruszállítás a nagyméretű és tömegű áruszállítást könnyedén látja el. A vízi közlekedés nemzetközi viszonylatban kiemelkedően magas. A rendkívüli helyzetek kezelésben ezidáig nem volt nagy szerepe, de a normál időszaki működésének zavara kihathat a gazdaság minden ágazatára és szereplőjére is.

A VASÚTI KÖZLEKEDÉS

Az országok közlekedési rendszerének egyik gerincét képi. A vasúti közlekedés kötött pályán történik, ezért rugalmatlan közlekedési forma. A vasúti közlekedéssel lehet sok embert vagy árut, nagy távolságra szállítani. Alkalmazásukat a természeti akadályok leküzdése és a gazdaságosság és a biztonság jellemzi. Állandó kapcsolatot teremt a bekapcsolt területek között. Előnyeit elemezve a legfontosabb hogy kis energiaráfordítással tudjuk a szállítást végrehajtani, a jó lefedettség miatt az ország bármely részébe eljut, valamint jelentős tartalékokkal rendelkezik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

A LÉGI KÖZLEKEDÉS

Rendkívül gyors, és biztonságos közlekedési forma. Az útvonal szempontjából a legideálisabb közlekedési ágazat. Alapvetően a személyszállítás és a postai szállítás a fő feladat, de a teherbíró képességük növekedésével a teherszállítások aránya is növekszik. Ez a szállítási forma alapvetően költséges, de minden olyan árut, amelynek a hosszú szállítási idő nem tesz jót – ilyenek például a gyógyszerek illetve azon a területen előnyös a használat ahová szállítani nehezen elérhető – például bányák. Hátránya, hogy a beruházási igények elég magasak a repülőterek építése rendkívül drága, és a fenntartási költségek is magasak. Nehézséget okozhat a kezelő személyzet képzése, és tudásának szinten tartása, a repülési órák biztosítása. Rendkívüli eseteknél jól alkalmazható például a légifelderítésben, valamint a mentésben.

VÉDELMI FELADATOK ÉS A KÖZLEKEDÉS

A rendszerváltást megelőző időszakban a közlekedést az állami vállalatok oldották meg. Ezek előnye az volt, hogy nagy létszámmal rendelkeztek, jelentős állami támogatással bírtak, így a saját védelmi rendszerükre is nagyobb összeget tudtak szánni. A rendkívüli események során jobban tudták nélkülözni a védelmi feladatokban résztvevőket, járműveket és az eszközöket. A védelmi igazgatás feladata volt a szükséges szállítási eszközök lebiztosítása, a szerződéses megkötése, a közös gyakorlatok szervezése. A központi irányítású védelmi rendszer a védelmi tervek végrehajtását ellenőrizte, a mulasztásokat szankcionálta és korrigálta a hibákat. Ez azonban nagyon komoly összegeket vont el a költségvetésből. A rendszerváltást követő időszakban a privatizációval a közlekedési vállalatok egy része önkormányzativá vált, más része magán- vagy alapítványi kézbe került. Ennek az lett az előnye, hogy minden területen megkezdődött az ésszerűsítés, a költségek csökkentése, és a hatékonyság növelése. Ezzel egyidejűleg azonban a létesítményi védelmi szervezetek létszáma lecsökkent, a védelmi feladatok gyakorlására kevesebb lehetőség van, az eszközállományt és a gépjárműparkot nem mindig korszerűsítik, fejlesztik a szükségleteknek megfelelően. A szállítási feladatok zöme a védekezés során tehát az állami rendszerint hivatásos állományú védelmi szervekre hárul, ami igen megrágtatja a védelmi rendszer működését.

5. A KÖZLEKEDÉS LEHETSÉGES SZEREPE A RENDKÍVÜLI HELYZETEK MEGOLDÁSÁBAN

A fentiekből látható, hogy a rendkívüli események kapcsán a közlekedés bevonása a védelmi feladatok megoldásába nélkülözhetetlen. Vizsgáljuk meg, hogy milyen feladatokról van szó!

Katasztrófák esetén elsődleges az emberi élet mentése, és a lakosság védelme. Ehhez szükség lehet a közúti forgalom korlátozására, a mentők létszámának növelésére, valamint szükség esetén a sérültek szállításához civil járművek bevonására. A kárterület

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

felderítéshez légi járművek igénybevétele is szükségessé válhat. A lakosság védelmének két lehetősége van, a helyi védelem, valamint a távolsági védelem, és rendszerint mindkettőnél igénybe kell venni a szállító járműveket. A kitelepítéskor a lakosság és az állomány szállítása mellett, a befogadó-helyeken az ellátás biztosításához is járművekre van szükség.

A károsodott környezet helyreállításához a romok eltakarításánál munkagépeket, törmeléket szállító járműveket, az ideiglenes helyreállításához anyagokat, eszközöket kell szállítani. A védekező erők hivatásos ága rendszerint saját maga biztosítja az állománya mozgatását, helyszínre küldését, és a kárterületen való mozgását. Ezt azonban össze kell hangolni a terület közlekedési rendjével, figyelembe kell venni a meglévő körülményeket.

Terrorcselekmények esetén főként a mentőerők és beavatkozók helyszínre jutását és helyszíni mozgását kell biztosítani, továbbá az elsősegélynyújtás feltételeit, valamint a sérültszállítást. Fontos a felderítés közlekedési hátterének biztosítása, például a felszállási engedélyek beszerzése, megfelelő szakemberek alkalmazásba helyezése stb. A cselekménnyel rendszerint együtt jár a civil tömegközlekedés összeomlása, vagy súlyos zavara. A közlekedési rendszernek itt van meghatározó teendője, valamint a tömegek területről való gyors kivonása vonatkozásában. Ehhez például megfelelő képességekkel rendelkezik a Metró.

Nagy kiterjedésű járványok esetén fő feladat a kárterület felderítése, a helyzet meghatározása. Ehhez az egészségügyi személyzet, detektáló eszközök, laborok helyszínre juttatása a fő feladat. Szükség lehet a betegek szállítására, ellenőrző pontok kialakítására, valamint a fertőtlenítések elvégzésére. Amennyiben karantént állítanak fel egy területen, szükség lehet a záráshoz személyzetre, akiknek a szállítását meg kell oldani, valamint a védekezéshez szükséges szállítási feladatokat is. Amennyiben a járvány nagyszámú áldozattal jár, a velük kapcsolatos teendőkben is támaszkodni kell a közlekedésre, főként a szállításra. Komoly problémát jelenthet, ha a járvány miatt a közlekedés akadozik vagy megszűnik, mivel a munkaerő kiesés a többi ágazatot is megbéníthatja.

A rendkívüli események kapcsán napjainkban fontos a közlekedéssel összefüggő feladatok tervezése, szervezése, a közlekedési hálózat előkészítése és a közlekedési eszköz-állomány nyilvántartásának elkészítése még a normál rendben. Fontos továbbá az állomány felkészítése ezekre a feladatokra, valamint az együttműködésre más szervekkel, szervezetekkel. A gyakorlatok beiktatása azért nélkülözhetetlen, mert csak azok kapcsán derülhet ki, hogy a közlekedés meddig terhelhető, és melyik az a pont, ahol már más megoldást kell alkalmaznia közlekedési feladatok ellátásra.

BEFEJEZÉS

Napjainkban a biztonságot több tényező is veszélyezteti. Ezek között kiemelten érvényesülnek a katasztrófák. A védelmi erők számára új kihívást jelent a migráció következtében felmerült feladatok, valamint az esetleges terrorcselekmények okozta helyzetek is. A migráció következtében vagy más okokból esetleg megjelenő egészségügyi veszélyek kezelé-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 3. szám

se is különleges kihívást jelent. A felmerülő feladatok megoldása nem korlátozódik egy szervezetre, hanem az egész védelmi rendszernek, a közigazgatásnak (védelmi igazgatás) és az állampolgároknak is. A rendkívüli helyzetek következtében kialakult kárterületeken a teendők végrehajtásához szükség van a közlekedési rendszer bevonására is. Nagyon fontos az ilyen jellegű eseményeknél a védelemhez szükséges szállítási feladatok megoldása. A katasztrófák során, legyen az relatív, közepes vagy abszolút katasztrófa, szükségessé válik a kárterület felderítése, az emberi élet és az anyagi javak mentése, valamint a károk felszámolása. A migráció megjelenésével a védelmi rendszernek a közlekedési feladatok megoldására is figyelmet kell fordítania, akár a személyek mozgatásánál, akár az ellátásuk biztosításához. Járványok esetén szintén szükség lehet a közlekedés bevonására. Itt különös gondot kell fordítani az ellenőrző- áteresztő pontokra, a járművek fertőtlenítésre. A közlekedés minden alrendszere, de leginkább a közúti- és a vasúti közlekedés feladatai növekedhetnek, azonban szükségessé válhat rendkívüli helyzetekben a légi járművek bevetése is, gondoljunk csak a légi felderítésre.

Az állami közlekedési vállalatok megszűnésével átalakult a közlekedési rendszer, így nem szabad figyelmen kívül hagyni néhány dolgot. A létesítményi védelmi szervezetek létszáma lecsökkent, a védelmi feladatok gyakorlására kevesebb lehetőség van, az esz-közállományt és a gépjárműparkot a profitorientált cégek nem mindig korszerűsítik, fejlesztik a szükségleteknek megfelelően. Az együttműködés fejlesztését célzó védelmi gyakorlatok, a téma beillesztés a védelmi szervek állományának alapképzésébe fontos feladat lesz a közeljövőben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Veresné Hornyacsek Júlia: Felkészítők könyve. BM OKF 2000., 16-19. oldal
2. Hornyacsek Júlia: A települési védelmi képességek a katasztrófa-kihívások tükrében. Biztonságunk Érdekében Oktatási-és Tanácsadó Tudományos Egyesület, Budapest, 2011. 64. oldal
3. Dr. Hornyacsek Júlia: A tömegkatasztrófák pszichés következményei, és az ellenük valló védekezés lehetőségei, Bolyai Szemle, 2010. XIX. évfolyam. 4. szám, 5-30. oldal ISSN:1416-1443
4. Hautzinger Zoltán – Hegedüs Judit – Klenner Zoltán: A migráció elmélete, NKE, 2014. 1. oldal
5. Alapjogokért Központ. <http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2016/03/A-t%C3%B6meges-bev%C3%A1ndorl%C3%A1s-okozta-v%C3%A1ls%C3%A1ghelyzet-bevezet%C3%A9s%C3%A9r%C5%91.pdf>
6. Csepregi Péter: Katasztrófavédelem és migráció. bolyai Szemle 2013. 2. sz. 133-150. oldal <http://uni-nke.hu/downloads/bsz/bszemle2013/2/9.pdf> (Idézett oldal: 136.)
7. Szilárd István - Baráth Árpád: Migráció és Egészségügyi biztonság: Új foglalkozás – egészségügyi kihívás <http://www.pecshor.hu/periodika/XII/szilard.pdf> (letöltés: 2016. 06.01.)